

"Gethsemane zorgeloze slaper" van [Jan Vanriet](#)

Tussen slapen en waken, tussen weten en niet-weten, ontvouwt zich de zoektocht naar betekenis. Zoals de zorgeloze slaper in Gethsemane bevinden wij ons vaak in een netwerk van verlangens, herinneringen en verwachtingen dat ons leven vormgeeft voordat wij het begrijpen. Psychoanalyse is dan niet alleen een theorie van het onbewuste, maar ook een weg naar zin. (Mark Kinet)

Op één kussen? Psychoanalyse en zingeving

Studiebijeenkomst KSGV

Vrijdag 9 oktober 2026, 13.30-17.30 uur Geertekerk,
Geertekerkhof 23 te Utrecht;

www.heirloom/locaties/geertekerk

Informatie en aanmelding: www.ksgv.nl – ksgv@ksgv.nl

Entreebewijs € 30,00 / entree + boek € 65,00 / studenten € 15,00

SAMENVATTING

Wat kan ons de psychoanalyse leren over zingeving? En kan een psychoanalytisch perspectief op zingeving inzichten geven die belangrijk zijn voor de hedendaagse geestelijke verzorging en omgang met patiënten in de ggz? Op het eerste gezicht lijkt Freud ons weinig anders te vertellen dan dat religie en in feite ieder persoonlijk zoeken naar het antwoord op de vraag naar de zin van het leven, een illusie is. Daarmee lijkt de toon gezet. En toch is het diezelfde Freud die vanuit zijn klinische praktijk belangrijke inzichten biedt in de manier waarop onbewuste motieven en psychische complexen bepalend zijn in ieder individueel leven en ook tot uiting komen in de bredere cultuur. Dat volgens Freud de religie langzaam maar zeker verdwijnt, betekent nog niet dat de mens geen zin en bestemming zoekend wezen is, zoals ook zijn vriend en criticus Oskar Pfister naar voren bracht. Ook als de traditionele religies eroderen zal de behoefte aan levensbeschouwing en zingeving niet afnemen, wellicht zelfs eerder groeien.

Het is vanuit deze intuïtie dat we een studiedag organiseren rond het thema “psychoanalyse en zingeving”. Waar vinden we goede aanknopingspunten voor vruchtbare psychoanalytische perspectieven op zingeving en levensbeschouwing in de hedendaagse tijd? Psychoanalyse en zingeving op één kussen? Gaat dat beter dan met religie? Of is dat nog altijd om moeilijkheden vragen?

Met de gelijknamige titel als van deze KSGV-studiebijeenkomst verschijnt onder redactie van Mark Kinet en Piet Verhagen in de serie “Psychoanalytisch Actueel” een nieuw deel dat gewijd is aan deze vragen. De sprekers op de studiebijeenkomst hebben bijgedragen geschreven voor deze uitgave. Het boek zal tijdens de middag worden aangeboden en voor deelnemers beschikbaar zijn. Naar aanleiding van deze studiebijeenkomst zal eveneens een KSGV-bundel verschijnen (in 2027) waarin de reflectie op het thema wordt voortgezet.

PROGRAMMA

13.30-13.40 Opening dagvoorzitters *Piet Verhagen & Herman Westerink*

13.40-14.10 Lezing 1 *Herman Westerink: Zingeven en/als herinneren.*

Prof. dr. Herman Westerink is als wetenschappelijk directeur werkzaam bij het Titus Brandsma Instituut en als bijzonder hoogleraar vanwege het KSGV verbonden aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij heeft veel gepubliceerd in het domein van psychoanalyse en godsdienstfilosofie.

Kunnen we in Freuds psychoanalytische theorie aanzetten vinden voor een visie op of zelfs theorie van de zingeving? In deze bijdrage wil ik deze vraag beantwoorden door de aandacht te richten op de een kernthema in Freuds denken: de functie van herinneren en de betekenis van herinneringen. Aan herinneringen kun je “lijden”, maar tegelijkertijd is herinneren de voorwaarde voor een gezonde relatie met de werkelijkheid.

14.10-14.40 Lezing 2 *Marc De Kesel: Zin & gift in psychotherapie*

Marc De Kesel, PhD in filosofie, essayist, emeritus hoogleraar (Radboud Universiteit, Nijmegen). Vanuit filosofisch perspectief publiceert hij over kunst- & cultuurkritiek, lacaniaanse theorie, Shoah-receptie en religie- & mystiektheorie.

Als zijn patiënt het over zingeving heeft, dan hoort een goed therapeut alleen het tweede deel van het woord, de “-geving”, het “geven”. De klachten en symptomen die de therapeut te behandelen krijgt, zijn een ‘gift’ die de patiënt aan hem ‘schenkt’, lees: ‘kwijt’ wil. De hele therapie draait rond die eigengereide ‘gift’ en de listige logica waarmee de patiënt deze inzet om zijn probleem vooral onopgelost, onuitgeklaard, verdrongen te houden. Zo luidt de analyse die Jacques Lacan lostlaat op de praktijk van een psychoanalytische kuur. In zijn lezing zoomt Marc De Kesel in op Lacans referentie aan de “sociologie du don” en biedt zo een nieuwe, verrassend heldere kijk op een (vaak als ondoorgrondelijk getypeerde) lacaniaanse aanpak van de psychotherapie. Ook de relatie psychotherapie en religie/zingeving komt op die manier in een scherper daglicht te staan.

14.40-15.10 Pauze

15.10-15.40 Lezing 3 *Piet Verhagen: Winnicott: Studies over de menselijke natuur.*

Prof. dr. Piet Verhagen is als psychiater en groepspsychotherapeut werkzaam bij GGZ Centraal en als bijzonder hoogleraar vanwege het KSGV verbonden aan KU Leuven.

D. W. Winnicott, Brit, kinderarts en psychoanalyticus, Anglicaan, deed het opvallend goed in de godsdienstpsychologie, met name onder protestanten. Het concept 'transitionele ruimte' speelde daarin een belangrijke rol, maar dat was zeker niet het enige. Heeft zijn bijdrage aan de psychoanalytische, object-relatieve theorievorming vergelijkbare betekenis voor zingeving? Daarvan meer te weten of wellicht opnieuw te ontdekken kan een leerzame bijdrage leveren aan de actuele, klinische vragen rond zingeving in de psychische en geestelijke hulpverlening.

15.40-16.10 Lezing 4 *Bennard Doornbos: Psychoanalysis and Religious Experience: W.W. Meissners bijdrage aan het psychoanalytisch begrip van religie.*

Dr. Bennard Doornbos is psychiater, psychoanalytisch therapeut, opleider psychiatrie en senior onderzoeker bij Lentis, Groningen.

De psychoanalyse staat bekend om haar kritische benadering van religie. Freud had een scherp oog voor religieuze dynamieken zoals schuld en dwang. Minder bekend zijn auteurs die de psychoanalyse juist benutten om religie beter te begrijpen. William W. Meissner is zo'n denker. Hij is zowel psychiater en psychoanalyticus als jezuïet en priester, en verenigt inzichten uit beide domeinen om de psychologische dimensie van religie te verdiepen.

Meissner onderscheidt vier vruchtbare analytische perspectieven. Ten eerste het ontwikkelingsperspectief, dat via verschillende niveaus van religieus functioneren een genuanceerd onderscheid mogelijk maakt tussen rijpe en minder rijpe vormen van geloofsbeleving. Ten tweede beschouwt hij religie als een creatieve en vitale reactie op existentiële angst, met name de angst voor de dood. Daarnaast biedt het objectrelatieve perspectief inzicht in de invloed van vroege relationele ervaringen op het godsbeeld. Tot slot maakt Meissner gebruik van

Winnicotts concept van de transitionele ruimte: een 'troostende' tussensfeer tussen objectieve werkelijkheid en subjectieve beleving, die de basis vormt voor cultuur, creativiteit en religie.

Deze perspectieven dragen gezamenlijk bij aan een verdiept psychologisch begrip van religieuze ervaring en geloofsbeleving. Dat inzicht is verrijkend voor de klinische praktijk.

16.10-16.15: presentatie boek door Piet Verhagen

16:15-16.20: afsluiting door Herman Westerink

16.20-17.30 Ontmoeting

Gelegenheid tot napraten en ontmoeting met een drankje (tot 17.30 uur).

AANMELDING EN DEELNAMEKOSTEN

De deelnamekosten bedragen € 30,00 en voor het bedrag van € 65,00 verkrijgt men eveneens de nieuwe uitgave. Voor studenten geldt een speciaal tarief van € 15,00 voor deelname (exclusief de nieuwe uitgave). Via onze website www.ksgv.nl kunt u uw toegangsbewijs bestellen (inschrijven kan tot uiterlijk 8 oktober 2026). Verdere inlichtingen via:

E ksgv@ksgv.nl

T 0031 (0)13 466 33 42

Accreditaties worden onder meer aangevraagd bij Federatie van Gezondheidszorgpsychologen en Psychotherapeuten (FGzPt) en de stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorgers (SKGV).